

Dr hab. Piotr Duchliński, prof. Akademii Ignatianum w Krakowie  
Katedra Etyki Ogólnej i Stosowanej  
Instytut Filozofii AIK  
Wydział Filozoficzny  
Akademia Ignatianum w Krakowie.

**Recenzja rozprawy doktorskiej autorstwa mgra Pawła Marcina Mazanki, *Filozoficzna koncepcja osoby ludzkiej Johna Francisca Crosby'ego*, napisanej na seminarium naukowym pod kierunkiem ks. dr hab. Andrzeja Kobylińskiego, prof. Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie.**

**Adnotacja**

Niniejszą recenzję przedkładam w odpowiedzi na pismo Rady Dyscypliny Filozofia UKSW informującego o powołaniu na recenzenta w przewodzie doktorskim Pana mgr Pawła Marcina Mazanki. Pan mgr Mazanka przedstawił do oceny dysertację doktorską, która zakresowo mieści się w obszarze nauk humanistycznych w dyscyplinie filozofia. W ramach filozofii plasuje się w takich subdyscyplinach filozoficznych jak: etyka ogólna i antropologia filozoficzna, filozofia społeczna. W pracy nie były podejmowane żadne zagadnienia z innych obszarów nauki.

W swojej recenzji jednoznacznie ustalę czy rozprawa doktorska Pana mgra Mazanki spełnia ustawowe wymagania stawiane rozprawom doktorskim w obszarze nauk humanistycznych.

**Ogólna charakterystyka rozprawy**

Przedłożona do formalnej i merytorycznej oceny rozprawa doktorska liczy 246 stron. Strukturalnie została podzielona na: wstęp, cztery rozdziały, zakończenie oraz literaturę przedmiotu. We wstępie doktorant prezentuje uzasadnienie podjętych badań naukowych, artykułuje główne hipotezy badawcze pracy oraz przedstawia metodologię przy pomocy której zamierza odpowiedzieć na postawione pytania badawcze. Wstęp zawiera omówienie poszczególnych rozdziałów pracy.

W rozdziale pierwszy mgr Mazanka przedstawia historyczną panoramę powstania personalizmu w Stanach Zjednoczonych, omawia różne koncepcje personalizmu oraz ich twórców, uwzględnia przy tym szeroki kontekst problemowy obejmujący: filozofię, teologię, uwarunkowania społeczne i kulturowe. W rozdziale drugim doktorant dokonuje rekonstrukcji inspiracji z których wyrasta myśl Crosby'ego. Omawia wpływ fenomenologii, personalizmu wojtyłowskiego oraz filozofii klasycznej. W rozdziale trzecim mgr Mazanka dokonuje rekonstrukcji koncepcji osoby, którą w swoich pismach przedstawił amerykański personalista. Omawia podstawowe kategorie pojęciowe, przy pomocy których Crosby opisywał osobę. W rozdziale czwartym autor pokazuje jak można wykorzystać koncepcje osoby Crosby'ego do zbudowania wspólnoty opartej na wartościach i transcendencji. Doktorant dokonuje charakterystyki różnych typów wspólnot, następnie pokazuje w jaki sposób proponowana przez amerykańskiego personalistę koncepcja osoby miałyby przewyższać ograniczenia indywidualizmu i kolektywizmu. Natomiast w zakończeniu podsumowuje swoje badania naukowe, przedstawia wnioski oraz perspektywy dalszych badań.

Przedmiotem analiz doktoranta są teksty (książki i artykuły) Crosby'ego pochodzące z różnych okresów jego twórczości, jak również opracowania (aprobujące i krytyczne) komentatorów analizujących poglądy amerykańskiego personalisty. Przedstawione analizy to streszczenia i parafrazy poglądów Crosby'ego wspomagane przez zabiegi objaśniania terminów. Autor stosuje też zabiegi komparatystyczne i interpretację dopełniającą, która bazuje na pracach, wybranych przez doktoranta, filozofów. W pracy zdecydowanie dominują analizy przedmiotowe, w które wplecione zostały mniej lub bardziej rozbudowane komentarze metapredmiotowe zamieszczone przeważnie w podsumowaniach i zakończeniu.

### **Zalety rozprawy**

(1) Doktorant podjął temat dotychczas mało opracowany. Za wyjątkiem kilku artykułów rozsianych po różnych czasopismach, nie ma w Polsce monografii, która próbowałaby całościowo przedstawić antropologię amerykańskiego filozofa. Zamieszczone w rozprawie doktorskiej badania naukowe mają charakter nowatorski i popularyzatorski. W moim przekonaniu, stanowią przyczynek do lepszego poznania koncepcji amerykańskiego personalisty oraz do krytycznej dyskusji nad jej uzasadnieniem i wpływem kulturowym.

(2) Wstęp został poprawnie skonstruowany, sformułowany temat odpowiada zakresowo problematyce przedstawionej w pracy, podział zagadnień przeprowadzony został prawidłowo, racje uzasadniające podjęcie badań naukowych są przekonujące, sformułowane pytania badawcze postawione poprawnie, opis zastosowanej metody badania względnie poprawny, streszczenie poszczególnych rozdziałów pracy informatywne. Wskazanie na źródła, z których doktorant korzystał podczas pisania pracy jest właściwe. W zakończeniu doktorant podsumował wyniki przeprowadzonych badań, ogólnie wskazał na obszary problemowe oraz określił pole możliwych badań, które należałoby podjąć w związku z teoretycznymi i praktycznymi wymiarami koncepcja osoby Crosby'ego.

(3) Rekonstrukcja historycznych kontekstów, które doprowadziły do sformułowania Crosby'ego koncepcji osoby jest poprawna. Doktorant słusznie przybliżył czytelnikowi konteksty kształtowania się myśli personalistycznej w USA, która miała wpływ na rozwój poglądów Crosby'ego. Zgadzam się z doktorantem, że taki sposób badania poglądów danego filozofa jest zasadny, albowiem pozwala zrozumieć dlaczego ktoś uprawia taką a nie inną filozofię, powala zrozumieć co wpływa na wybór danej tradycji filozoficznej. Uważam, że doktorant trafnie ujął problem pokazując wpływ pragmatyzmu i myśli protestanckiej na kształt amerykańskiego personalizmu. Dzięki przeprowadzonym badaniom historycznym uzyskujemy nie tylko lepszy wgląd w historię personalizmu w USA ale też lepiej rozumiemy dlaczego Crosby zajął się personalizmem.

(4) Doktorant trafnie identyfikuje i rekonstruuje inspiracje filozoficzne, które miały wpływ na to, że amerykański personalista skonstruował taką a nie inną koncepcję osoby. Słusznie pokazuje wpływ filozofii klasycznej, fenomenologii (zwłaszcza Husserla, Hildebranda i Schelera) personalizmu K. Wojtyły i filozofii sumienia J. Newmana. Przeprowadzona rekonstrukcja jest zasadniczo poprawna, uwzględnia wszystkie wpływy, które znacząco odcisnęły się na sposobie myślenia Crosby'ego. Doktorant na dość dużym poziomie ogólności pokazuje co Crosby przejął z powyższych koncepcji, co rozwinął a z czego zrezygnował.

(5) Rekonstrukcja samej koncepcji osoby przedstawiona w rozdziale IV jest poprawna. Doktorant przybliżył czytelnikowi poszczególne kategorie, za pomocą których amerykański personalista opracował swoją koncepcję osoby. Rekonstrukcja ta jest przekonująca, dobrze ugruntowana w źródłach. Interesująca jest krytyczna prezentacja dyskusji wokół boecjańskiej definicji osoby oraz próby jej

uwspółcześnienia przez Crosby'ego.

(6) Zaletą pracy jest względny krytycyzm doktoranta. Autor nie ukrywa, że sympatyzuje z poglądami Crosby'ego. Nie jest to jednak sympatia bezkrytyczna. W wielu miejscach pracy doktorant formułuje trafne uwagi krytyczne, stawia pytania, które mają na celu ujawnienie różnych luk badawczych w rekonstruowanej koncepcji. Krytycyzm świadczy o pewnej samodzielności badawczej doktoranta pokazuje, że rozumie on na czym polega prowadzenie badań naukowych.

(7) Zaletą pracy jest to, że doktorant oprócz tego, że dokonuje rekonstrukcji poglądów Crosby'ego to również próbuje poddawać je zabiegom interpretacji dopełniającej, korzystając w tych zabiegach z dorobku innych filozofów. W podejmowanych interpretacjach posiłkuje się przede wszystkim pracami filozofów klasycznych (tomistów), przywołuje np. Krapca związanego z tzw. szkołą lubelską. Uwzględnia także prace innych personalistów jak : Possenti, Wojtyła, Burgos, czy Styczeń aby pokazać ich komplementarność z poglądami Crosby'ego.

(8) Język dysertacji jest jasny i komunikatywny. Praca została napisana dobrą polszczyzną. Semantyka rozprawy jest na dość dobrym poziomie. Dysertacja nie jest przeciążona filozoficznym żargonem. Autor usiłował referować skomplikowane koncepcje posługując się w miarę czytelnym językiem, który jest dość łatwy w odbiorze. Pracę czyta się dobrze! Autor trzyma kontrolę nad logiką prowadzonej narracji. Wywód jest miarę płynny. W trakcie lektury rozprawy stopniowo nabywa się przekonania, że jej autor dba o spójność narracji, trzyma się głównej osi rekonstrukcji problemu badawczego, unika niepotrzebnych dygresji, które odwracałyby uwagę czytelnika od głównej linii rekonstrukcji. Przedstawiona narracja jest, moim zdaniem, przekonująca. Zaletą pracy jest to, że mgr Mazanka starał się w miarę precyzyjnie objaśniać analizowane kategorie pojęciowe. Praca nie jest przeczytowana. Zamieszczone cytaty są trafnie wkomponowane w prowadzoną narrację. Od strony warsztatowej nacisk jest położony przede wszystkim na analityczną rekonstrukcję (parafrazę) poglądów.

(9) Tekst rozprawy powstał na bazie hermeneutycznej analizy źródeł pisanych. Teksty Crosby'ego nie należą do łatwych. Praca nad nimi wymaga sporej uważności i determinacji. Z tego zadania doktorant wywiązał się dobrze. Przyswoił sobie umiejętności streszczania i parafrazowania tekstów o dużym poziomie teoretycznego skomplikowania. Zaprezentował swoje umiejętności lingwistyczne i translatorskie podejmując się tłumaczenia niektórych fragmentów prac Crosby'ego, aby w ten sposób przybliżyć polskiemu czytelnikowi jego oryginalne poglądy. W rekonstrukcji poglądów

filozofa wspomagał się różnymi komentarzami napisanymi w języku angielskim oraz włoskim. W swojej dysertacji uwzględnił wszystkie znaczące prace, które były konieczne do jej napisania. Korzystał przy tym, co jest bezwzględną zaletą rozprawy z książek i artykułów w języku angielskim a także polskim, zwłaszcza jeśli chodzi o jego główne dzieło poświęcone osobie. Rekonstrukcja poglądów amerykańskiego personalisty jest poprawna, doktorant uchwycił – jak się wydaje – samą istotę jego koncepcji i przedstawił to w taki sposób, który zasługuje na docenienie.

(10) Strona formalna rozprawy nie budzi większych zastrzeżeń. Rozprawa została solidnie zredagowana. Tylko gdzieniegdzie znajdują się jakieś drobne potknięcia stylistyczne, np. literówki, szyk wyrazów, w niektórych miejscach brakuje jakiegoś wyrazu itp. Nie będę jednak koncentrował się na skrupulatnym wyliczaniu tych drobiazgów, które nie wnoszą nic istotnego dla całościowej oceny rozprawy. Doktorant zadbał również o szatę graficzną, format i przypisy itp. Uważam, że dobrze opanował technikę pisania prac dyplomowych z filozofii.

Całościowa ocena recenzowanej pracy jest pozytywna. Rozprawa pokazuje, że doktorant potrafi formułować problemy badawcze i rozwiązywać je za pomocą określonych metod badawczych. Posiada umiejętność formułowania krytycznych uwag pod adresem rekonstruowanych poglądów. Jest czytany w zróżnicowanej literaturze przedmiotu. Bez wątpienia, swoją rozprawą autor wpisuje się w polskie badania nad myślą personalistyczną, które są prowadzone w takich ośrodkach naukowo – badawczych jak: KUL, UKSW, UP JP II, czy AIK w Krakowie. Recenzowana rozprawa doktorska stanowi, w moim przekonaniu, kolejny ważny krok na drodze do pełniejszego poznania myśli amerykańskiego personalisty. Pozwoli na podjęcie rzetelnej debaty na ile jego poglądy aktualnie wpływają na kształt i rozwój współczesnej humanistyki np. w Polsce.

### **Wady rozprawy**

(1) We wstępie brakuje dokładnego opisu metody, którą doktorant wykorzystuje w rekonstrukcji poglądów Crosby'ego. Autor nie pisze na czym polega rekonstrukcja poglądów, nie wzmiankuje, że np. stosuje metodę komparatystyczną. Brakuje objaśnienia znaczenia takich pojęć jak: „koncepcja”, czy „model intelektualny”. Jak należy rozumieć takie wytwory poznawcze jak koncepcje filozoficzne? Czym różnią się one na przykład od teorii, z którymi mamy do czynienia w naukach empirycznych? Co to znaczy, że filozofowie tworzą modele? Czym one różnią się np. od modeli

stosowanych w naukach szczegółowych?

(2) Znajdujące się po każdym rozdziale podsumowania zawierają sporo powtórzeń tego co było napisane w rozdziale. Są zbyt rozwleczone, mało syntetyczne i nie spełniają swojej roli umożliwiającej płynne przejście między rozdziałami. Konstrukcja zakończenia nasuwa pewne trudności, występują w nim powtórzenia treści zawartych w podsumowaniach. Autor niepotrzebnie raz jeszcze streszczał poszczególne rozdziały.

(3) W zakończeniu rozprawy mgr Mazanka stawia pytanie, które uważa, za kluczowe dla swojej rozprawy: jakie są istotne cechy koncepcji filozoficznej Crosby'ego? Doktorant próbuje na to ważne pytanie metafizyczne odpowiedzieć, jednakże robi to w sposób mało precyzyjny. Na przykład brakuje wyjaśnienia pojęcia „cechy istotne” koncepcji. Chciałbym aby doktorant odpowiedział na ten problem dokonując metafizycznej charakterki koncepcji Crosby'ego? W zakończeniu stwierdza, że Crosby jest filozofem chrześcijańskim. Moje pytanie jest takie - do jakiej tradycji w filozofii chrześcijańskiej można zaklasyfikować jego poglądy?

(4) W zakończeniu doktorant pisze, że koncepcja Crosby'go stanowi spójny model filozoficzny. Na czym polega spójność tego modelu? Czy naprawdę doktorant wierzy, że filozofowie tworzą spójne modele określonych dziedzin przedmiotowych? Czytając rozprawę zabrakło mi precyzyjnego omówienia metody za pomocą, której amerykański personalista konstruował swoją koncepcję. Czy tą metodą gwarantuje spójność modelu? Na pewno stosował metody fenomenologiczne i metafizyczne, przydałoby się jednak precyzyjnie je ponazywać i poopisywać.

(5) Również w zakończeniu doktorant stwierdza, że koncepcję Crosby'ego można wykorzystać do tworzenia adekwatnych modeli życia wspólnotowego w społeczeństwach wielokulturowych. Czytając rozprawę nie znalazłem jednak analiz, w których ten problem zostałby przez doktoranta rozpracowany. Chciałbym aby doktorant na konkretnych przykładach pokazał jak model ten pracuje w społeczeństwie wielokulturowym.

(6) Doktorant używa nazwy filozofia „arystotelesowsko – tomistyczna”. Uważam, że nie ma czegoś tego jak filozofia arystotelesowsko – tomistyczna, jest albo arystotelizm albo tomizm. Ta przestarzała nomenklatura pojęciowa, która funkcjonowała w szkołach tomistycznych niewiele miała wspólnego z oryginalnym św. Tomaszem. Warto pamiętać, że tomizm jest czymś innym niż arystotelizm. W tej kwestii odsyłam do prac metodologicznych ks. S. Kamińskiego.

(7) Ostatnia uwaga dotyczy wspomnianej przez mnie krytyki, która pojawia się w niektórych miejscach rozprawy. Uważam, że przeprowadzona przez mgr Mazankę krytyka niektórych aspektów koncepcji Crosby'ego mogłaby być bardziej analityczna i bardziej rozwinięta. Dlaczego taka nie jest? Doktorant sympatyzuje z koncepcją Crosby'ego – co jest oczywiste, a czego wyrazem jest np. stwierdzenie o spójności modelu antropologicznego proponowanego przez amerykańskiego personalistę. Do odczuwania takiej sympatii doktorant ma pełne prawo, a ja nie zamierzam tego prawa w żadnym wypadku kwestionować. Zastanawiam się jednak na ile ta żywiona sympatia nie przysłoniła mu krytycznego spojrzenia na rekonstruowaną koncepcję? Sam doktorant przecież dobrze wie, że emocjonalne zaangażowanie uniemożliwia przyjęcie krytycznego nastawienia.

Wyartykułowane uwagi krytyczne nie podważają pozytywnej oceny pracy doktorskiej mgr Pawła Mazanki. Po przeczytaniu rozprawy doktorskiej uważam, że doktorant chciał wykazać jak bardzo Crosby wpisuje się w paradygmat tzw. filozofii klasycznej ale tej otwartej na zdobycze filozofii współczesnej np. fenomenologii. Uważam, że amerykański personalista zdecydowanie mocniej np. niż Wojtyła wykorzystuje nowożytny zwrot ku podmiotowi. W jego pracach badania fenomenologiczne zdecydowanie dominują nad spekulacją metafizyczną.

### **Wniosek końcowy**

Odpowiadając na pismo Rady Dyscypliny Filozofia UKSW jednoznacznie stwierdzam, że przedłożona do oceny merytorycznej i formalnej dysertacja doktorska Pana mgr Pawła Mazanki spełnia wszystkie wymagania stawiane rozprawom doktorskim określone przez obowiązującą ustawę o szkolnictwie wyższym. W artykule 187 Ustawy 2.0, ustawodawca nakłada wymóg aby:

„(1) Rozprawa doktorska prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w dyscyplinie albo dyscyplinach oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej lub artystycznej.

(2) Przedmiotem rozprawy doktorskiej jest oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, oryginalne rozwiązanie w zakresie zastosowania wyników własnych badań naukowych w sferze gospodarczej lub społecznej albo oryginalne dokonanie artystyczne.

(3) Rozprawę doktorską może stanowić praca pisemna, w tym monografia naukowa, zbiór opublikowanych i powiązanych tematycznie artykułów naukowych, praca projektowa,

konstrukcyjna, technologiczna, wdrożeniowa lub artystyczna, a także samodzielna i wyodrębniona część pracy zbiorowej”.

Stwierdzam jednoznacznie, że rozprawa mgra Mazanki wymogi te spełniła. Doktorant przedstawił pracę pisemną w języku polskim, w której zawarł prowadzone przez kilka lat badania naukowe. Teza doktorska została przeprowadzona w sposób przekonujący. Zaprezentowane zostało względnie oryginalne rozwiązanie problemu naukowego (autor zbadał zagadnienie mało opracowane w Polsce), ponadto doktorant wykazał się dobrą wiedzą teoretyczną w dyscyplinie naukowej filozofia, zwłaszcza w takich subdyscyplinach jak: etyka i antropologia. Wykazał się również dobrymi umiejętnościami względnie samodzielnego (zwłaszcza jeśli chodzi o krytykę poglądów) prowadzenia badań naukowych (pracy z tekstem) w dyscyplinie filozofia oraz względnie krytycznym myśleniem w prowadzeniu badań naukowych w obszarze nauk humanistycznych w dyscyplinie filozofia. Znaczenie badań Pana mgra Mazanki ma także wymiar praktyczny. Związane jest bowiem z próbą odpowiedzi na fundamentalne pytanie, które stawia sobie każdy człowiek - kim jestem. Pytanie to ma poważne implikacje etyczne, społeczne i kulturowe. Ponadto jego badania mogą być wykorzystane dla debaty na temat antropologicznych podstaw współczesnego społeczeństwa wielokulturowego.

Jestem przekonany, że publiczna obrona pracy doktorskiej będzie bardzo dobrą okazją do wyeksponowania wiedzy, kompetencji i umiejętności społecznych doktoranta. Wnoszę zatem o dopuszczenie Pana mgra Pawła Marcina Mazankę do dalszych etapów procedowania przewodu doktorskiego.

dr hab. Piotr Duchliński, prof. AIK

Kraków. 15.03. 2023.

